

Ottó megtalálja a Szent Koronát. Miniatúra a Képes Krónikából (Wikimedia Commons)

jelentkezőkből pedig nem volt hiány, így vagy úgy, de leányágon mindegyikük kapcsolódott az Árpád-házhoz. Különböző koronákkal, különböző helyeken és különböző módokon mindhárom versenyzőt királlyá koronázták híveik. Kellett néhány év, míg a trónt kiszemelők lejátszották egymás között a kérdést, és 1308-ban Károly Róbert magához tudta ragadni a hatalmat. Ennek a hatalmi harcnak a Szent Korona is

aktív részese lett: az egyik trónkövetelő elvitte magával Csehországba, majd egy másik – a bajor herceg – visszacsempészte hazánkba, nem is akárhogyan. Egy nagyobb kulacshoz hasonló, úgynevezett csobolyóban helyezte el a koronát, a csobolyót pedig szíjjal a nyeregkapához kötötte. A koronázási kardot és a jogart a tegezben, vagyis a nyílvevők helyén szállította. Az út azonban nem volt zökkenőmentes, egyik éjjel a szíj kioldódott, a csobolyó leesett, a korona pedig elveszett. Mikor másnap észrevették a hiányát, visszafordultak, és megpróbálták megkeresni. Csodák csodájára az országút közepén megtalálták, senki nem vitte el. A magyar krónikák ebben a kalamajkában annak a jelét látták, hogy a bajor herceg nem volt méltó a korona birtoklására. Állítólag miután itthon megkoronázták, ünnepnapok alkalmával, a Szent Koronával

ANJOU
APA ÉS FIA:
KÁROLY RÓBERT
ÉS NAGY LAJOS

a fején Buda utcáin parádézott, azonban csakhamar vége szakadt örömének, és végleg elbukta a trónt. A magyar tartományurak, vagyis oligarchák egyike, Kán László erdélyi vajda ugyanis fogságba ejtette, és láncra verte a diadémmal együtt. Az egyetlen talpon maradt királyjelölt a nápolyi-szicíliai Anjou-családból származó, a Szentszék támogatását élvező Károly, V. István királyunk ekkor 13 esztendőes dédunokája volt. Magyarország élén ezután nyolc évtizeden keresztül az Anjou-ház állt.

ANJOU APA ÉS FIA: KÁROLY RÓBERT ÉS NAGY LAJOS

A kérdés az volt, hogy sikerül-e megszilárdítani a királyi hatalmat és letörni a nagyurakat. 1526-ig, a mohácsi vészig egymást váltották a karizmatikus uralkodók és a gyenge királyok által fémjelzett időszakok. Ennek megfelelően Magyarország legalább annyiszor bizonyult erős, európai jelentőségű államnak ebben a korszakban, mint ahányszor a szétesés szélén táncolt.

Károly Róbert (1308–1342) és fia, Nagy Lajos (1342–1382) egyértelműen karizmatikus vezetők voltak. Alattuk a hatalom a király kezében összpontosult, a döntések az udvarban születtek. Mindenki a királynál akart jó pozíciót, mindenki az ő közelébe akart férkőzni.

Károly Róbert nem hívott össze több országos gyűlést. Ehhez azonban az kellett, hogy hatalomra kerülése után szisztematikusan leszámoljon az oligarchákkal. Harca

*Károly Róbert
ábrázolása a
Thuróczy-
krónikában
(Wikimedia
Commons)*

kezdetben az ország sarkában lévő Temesváron rendezkedett be, és onnan irányította a harcokat. Csák 1321-es halála tette lehetővé, hogy Visegrád legyen a király székhelye, ahol nagyszabású építkezéseket indított. Éppen itt reggelizett családjával egy áprilisi napon 1330-ban, amikor a királyné egyik udvarhölgyének apja, Zách Felicián kardjával rájuk támadt. A sikertelen merénylet a királyné négy ujját követelte. A támadás mozgatórugója máig homályban maradt. Talán a letűnt oligarchákhoz húzó erők utolsó akciója volt, talán személyes bosszú, amiért Zách lányát, a gyönyörű Zách Klárát elcsábította a királyné testvére, a későbbi Kázmér lengyel király.

Károly Róbert a semmiből hozta vissza tehát a királyi hatalmat, és belpolitikai stabilitást tudott teremteni. Visz-

társadalmi támogatottsággal is rendelkezett, mivel a tartományurak megerősödése nem kedvezett a gazdaság fejlődésének, rend helyett károszt eredményezett. Károly Róbert sikerét segítette elő az is, hogy a főurak egymással is rivalizáltak, így nem fogtak össze ellene. Legnagyobb ellenfele Csák Máté volt északnyugaton, aki még a koronázására sem ment el. Csák komoly katonai erővel bírt, mintegy 5000 fős hadserege volt, Károly ezért

szerezte az oligarchák birtokait, ő lett újra az ország legnagyobb földbirtokosa és a várak többségének ura. Egy új, hozzá hű vezető réteget tudott kiépíteni, vagyis elitcsereét hajtott végre. A birtokokat és a várakat egyes tisztségek betöltéséért cserébe, egyfajta szolgálati hűbértokként adta. Az országos főméltóságok és megyés ispánok is így jutottak földhöz, az abból származó bevételek őket illették meg. A birtokokat saját, velük szerződéses viszonyban álló embereikkel, az úgynevezett familiárisaikkal kellett ellátniuk, ez volt a Nyugat-Európában már kialakult hűbériség magyar változata. Mindez azonban csak addig volt érvényben, amíg az adott személy töltötte be a tisztséget (honorrendszer). Magától értetődő módon az uralkodó bárkit, bármikor leválthatott a tisztségéről.

*Zách Felicián
1330-as me-
rénylete a királyi
család ellen.
Orlai Petrich
Soma festménye
(Szépművészeti
Múzeum –
Magyar Nemzeti
Galéria)*

Mindenki tudta, hogy hatalma addig tart, amíg bírja a király bizalmát.

Károly Róbert uralkodásáról olvasva minden esetben szembejön velünk egy hadügyi újítás. Ugyanis előírta – szembemelve az Aranybullával –, hogy hadjárat esetén minden nemesnek kötelező csatlakozni a királyi sereghez, ahogy az egyházi és világi főméltóságoknak is. Előjoguk volt, hogy katonáikat nem a királyi lobogó, hanem saját címerükkel ellátott zászlajuk (olaszul bandiera) alatt vezethették. Valójában ez nem volt újdonság. Az ilyen típusú zászlóaljok, a bandériumok már korábban is léteztek, a kifejezés is felbukkan már Károly Róbertet megelőzően. A különbség, hogy korábban magánhadseregeként funkcionáltak, immár azonban a királyi haderő részévé váltak.

Noha a birtokok gyarapodása növelte a király hatalmát, nem jelentett elegendő jövedelmet. Éppen ezért Károly Róbert új megoldások felé indult el. A királyt mint földesurat megillető jövedelmek helyett a királynak mint uralkodónak járó jövedelmekre helyezte a hangsúlyt (regálék). Megtiltotta a nemesérckivitelt, és kényszerárfolyamon beváltatta a nemesérceket, vagyis nemesfém-monopóliumot vezetett be, ezzel párhuzamosan fejlesztette a nemesfémhányászatot. Korábban a földben rejlő nemesfémek a királyt illették, tehát bányanyitás esetén a területet elvehette a földesúrtól, aki így nem volt érdekelve a bányászatban. Ezt felismerve Károly Róbert nemcsak megengedte, hogy az a birtok, ahol nemesfémet találtak, eredeti tulajdonosánál maradjon, de azt is rögzítette, hogy az megkapja az uralkodót illető bányabér (urbura) meghatározott részét is. Vagyis a földesurakat érdekeltté

tette a nemesfémhányászatban. Az uralkodó megalapította Körmöcbánya bányavárost, amely a magyarországi aranytermelés központja lett. A XIV–XV. században az Európában felhasznált arany mintegy fele-harmada, az ezüstnek pedig nagyjából negyede származott magyarországi bányákból! A nemesfémtermelés növekedése lehetővé tette egy nagy jelentőségű pénzreform bevezetését. Eddig minden uralkodó veretett pénzt, sőt évente új pénzt bocsátottak ki, a régi érmeiket pedig alacsonyabb árfolyamon lehetett beváltani, ebből a különbözetből keletkezett az úgynevezett kamara haszna. Károly újítása az volt, hogy állandó értékű pénzt veretett, firenzei mintára aranyforintot, melyet egész Európában elfogadtak. Az évi pénzváltásból fakadó bevétel pótlására bevezette a jobbágyportánként szedett kapuadót, ami állandó bevételi forrást biztosított azoktól a jobbágyoktól, akiknek a portájának kapuján egy szénával vagy gabonával megrakott szekér befért. Előírta emellett a harmincad nevű külkereskedelmi vámot. A városok éves adót fizettek neki, és Károly még a pápai tized, vagyis a keresztes háborúk idején a Szentszéknek fizetendő adó harmadát is megszerezte. A szintén uralkodói monopólium, a só bányászata és forgalmazása is fellendült.

Mindennek megvolt a foganatja: gazdasági fellendülés vette kezdetét, ami a belső stabilitással kiegészülve lehetővé tett egy terjeszkedő külpolitikát is, amelynek a közép-

A Károly Róbert által veretett aranyforint (Wikimedia Commons)